مرور و نقد کتاب

(عکس از جلد کتاب)

نارساخوانی رشدی درزبان فارسی

(گزیده پژوهش‌های دکتر طاهره‌سیما شیرازی و همکاران)

به کوشش: دکتر رضا نیلی‌پور، دکتر طلیعه ظریفیان و دکتر زهراسادات قریشی

ناشر: نشر نویسه پارسی

سال انتشار: ۱۳۹۷

"نارساخوانی رشدی در زبان فارسی" عنوان کتابی است از گزیده پژوهش‌های زنده یاد دکتر طاهره سیما شیرازی و همکاران که به کوشش دکتر رضا نیلی‌پور و خانم‌ها دکتر طلیعه ظریفیان و دکتر زهرا سادات قریشی اعضاء هیات علمی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی گردآوری و تنظیم شده است و نشر نویسه پارسی چاپ نخست آن را در ۲۵۳ صفحه همراه با جدول و نمودار در ۳۰۰ نسخه در سال ۱۳۹۷در تهران به چاپ رسانده است. این کتاب در اردیبهشت ۱۳۹۷ در نخستین سالگرد زنده‌یاد دکتر طاهره‌سیما شیرازی در شانزدهمین همایش گفتاردرمانی ایران توسط فرزندان وی اندیشه و سپهر رونمایی شده است.

کتاب با معرفی دکتر طاهره سیما شیرازی آغاز می‌شود. وی در ۱۲ خرداد ۱۳۴۲ در نیشابور به دنیا آمد. فارغ-التحصیل سال ۱۳۶۶ رشته گفتاردرمانی در مقطع کارشناسی از دانشگاه علوم پزشکی ایران و کارشناسی‌ارشد گفتاردرمانی در سال ۱۳۷۵ و دکتری گفتاردرمانی در سال ۱۳۹۱ از دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی بود. زنده یاد علاوه بر پژوهش‌های مختلفی که در حوزه نارساخوانی رشدی فارسی انجام داد رساله دکتری خود را در زمینه نظریه های"وضعیت پردازش واجی، پردازش شنیداری مرکزی و حافظه فعال در مشکلات خواندن دانش‌آموزان نارساخوان فارسی زبان" تدوین کرد. دکتر شیرازی در طول حیات کوتاه پربار علمی خود علاوه بر تدریس و پژوهش و تدوین مقاله و ترجمه کتاب و همکاری در تدوین "فرهنگ آسیب‌شناسی گفتار و زبان"، طراحی و تدوین نخستین "آزمون تشخیصی نارساخوانی رشدی زبان فارسی" را با همکاری دکتر رضا نیلی‌پور در کارنامه علمی خود به یادگار گذاشت. این آزمون تشخیصی نارساخوانی تاکنون دو بار در انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی به چاپ رسیده است.

ساختار محتوایی کتاب شامل پیش‌گفتار و سه بخش موضوعی و نمایه موضوعی است. در پیش‌گفتار کتاب بر اهمیت نقش یادگیری زبان در دوران رشد کودک در گسترش توانایی‌های شناختی تاکید و یادآوری شده که مشکل نارساخوانی رشدی اختلالی است که هنگام ورود کودک به مدرسه در جهت یادگیری مهارتهای خواندن و نوشتن در بعضی کودکان بروز می‌کند و در صورت عدم توجه و تشخیص به موقع این اختلال و انجام روندهای درمانی و توان‌بخشی مناسب، این مشکل پیچیده‌تر شده و می‌تواند در بزرگسالی فرد را دچار مشکلات یادگیری و ناتوانی‌های شناختی کند.

محتوای موضوعی مقاله‌های پژوهشی منتخب کتاب در سه بخش و هر بخش در چندین فصل شامل: مبانی نظری نارساخوانی، ارزیابی و علت‌شناسی نارساخوانی و روند درمان و توان‌بخشی آن تدوین و تنظیم شده است.

عنوان بخش اول "درآمدی بر نظریه‌های علت‌شناسی نارساخوانی رشدی" است که در چهار فصل تنظیم شده است. فصل اول با عنوان "نظریه‌های نارساخوانی رشدی"، به بررسی سه نظریه نارساخوانی رشدی نقص پردازش واجی، نظریه نقص پردازش شنیداری و نظریه حافظه فعال به اختصار پرداخته است. در فصل دوم "علت‌شناسی و ملاک‌های ارزیابی نارساخوانی رشدی" شامل الگوهای دوگانه خواندن مطرح شده و پس از آن نارساخوانی رشدی تعریف می‌شود و در ادامه پردازش واجی، حافظه فعال و پردازش شنیداری به ترتیب توضیح داده شده است. در مبحث پردازش واجی، آگاهی واجی و سرعت خواندن و مباحث مربوط به آنها مطرح و ارتباط آنها با نارساخوانی رشدی بررسی می‌شود. در بخش مربوط به حافظه فعال نیز حافظه فعال با استفاده از مدل بدلی تعریف شده و روش‌های بررسی و ارتباط آن با نارساخوانی بحث شده است. در ادامه به تعریف پردازش شنیداری و فرضیه نقص زمانی شنیداری پرداخته و آزمون‌های کشف فاصله و آزمون شنیداری دوگوشی و ارتباط ویژگی‌های خط فارسی و خواندن بحث شده است. در فصل سوم موضوع "آگاهی واجی: روند رشد و نقش آن در خواندن" و در فصل چهارم "شیوه‌های "کل خوانی" و "آوایی" در خوانندگان ماهر فارسی زبان" به عنوان گزارش یک پژوهش میدانی بحث شده است.

بخش دوم کتاب با عنوان "ارزیابی و تشخیص نارساخوانی رشدی" دارای شش مقاله است. در مقاله اول به معرفی و ارائه ویژگی‌های روان‌سنجی و روایی و پایایی نخستین " آزمون تشخیصی نارساخوانی خواندن فارسی " اشاره شده است و سپس در یک مقاله " آزمایه تکرار ناکلمه" و دو مقاله بعدی به ترتیب به بررسی مهارت خواندن و نوشتن کودکان عادی (رسا خوان) و مقایسه ویژگی‌های خواندن و نوشتن با کودکان نارساخوان فارسی زبان بحث شده است. در مقالات پایانی این بخش سرعت نامیدن کودکان نارساخوان و ارتباط آن با مهارت آگاهی واجی و سرعت و صحت خواندن بحث شده است.

بخش سوم در چهار فصل به گزارش پژوهش‌های مستند درباره"شیوه‌های مداخله و درمان اختلال نارساخوانی رشدی" پرداخته و یادآوری کرده است از آنجا که هدف پیمودن راه دشوار تشخیص و ارزیابی، ارائه مداخلات درمانی صحیح در زمان مناسب می‌باشد، بخش سوم کتاب به مقالات مرتبط با مداخلات درمانی و اثربخشی آن‌ها اختصاص یافته است. سه مقاله این بخش به ترتیب به "طراحی برنامه آموزشی آگاهی واج‌شناختی" ، "مقایسه اثربخشی مداخله آوایی، مداخله کلی و مداخله ترکیبی بر سرعت و دقت مهارت خواندن کودکان نارساخوان" و "اثربخشی وسیله آموزشی سینا بر مهارت خواندن کودکان نارساخوان" می‌پردازد. یکی از مقالات این بخش، از منظری دیگر بر به‌کارگیری "رویکرد آموزش خواندن" به عنوان ابزاری مکمل برای تقویت مهارت‌های گفتار و زبان سایر اختلالات، به‌ویژه کودکان سندرم‌داون پرداخته است، در این مقاله تاثیر آموزش خواندن در مقایسه با درمان-های سنتی بر بهبود زبان درکی و بیانی مورد بررسی قرار گرفته است. در پایان بخش سوم مقاله ای به انگلیسی با عنوان "مقایسه اثربخشی سه مداخله بر مهارتهای خواندن کودکان دارای مشکل خواندن" (Comparison of Effectiveness of Three Interventions on) the Reading Skills of Children with Reading Difficulty)" ارائه شده است. در انتهای کتاب نیز واژه‌نامه توصیفی در اختیار خوانندگان قرار گرفته است.

با توجه به اینکه موضوع این کتاب یکی از حوزه‌های زبان شناسی بالینی فارسی است که نتیجه گزارش پژوهش‌های بومی درباره نارساخوانی بالینی است می‌تواند منبع معتبری باشد، هم به عنوان کتاب درسی نارسا خوانی و هم منبعی برای گفتار درمانگران و روان‌شناسان علاقمند به توان بخشی نارساخوانی رشدی کودکان فارسی زبان.

پیام مهم کتاب اهمیت توجه به ارزیابی و تشخیص و مداخله زود هنگام این اختلال رشدی زبان در کودکان فارسی زبان است که در صورت عدم توجه و تشخیص به موقع این اختلال و انجام روندهای درمانی، این مشکل در دوره تحصیلی بالاتر پیچیده‌تر شده و می‌تواند در بزرگسالی فرد را دچار ناتوانی‌های شناختی کند. در کتاب یاداوری شده است که با توجه به اینکه کسب مهارت خواندن، لازمه پیشرفت تحصیلی در تمامی دروس است و کودکی که در این زمینه با مشکلاتی مواجه باشد، نمی‌تواند به راحتی دوران تحصیل خود را به پایان رساند. از طرف دیگر، رشد ارتباطات نوشتاری و به خصوص گسترش اینترنت و استفاده از کامپیوتر در ارتباطات اجتماعی انسان‌ها، روزبه‌روز بر اهمیت زبان نوشتاری افزوده است تا آنجا که فرد دارای مشکل خواندن، عملاً از مبادله اطلاعات و کسب دانش از طریق نوشتار ناتوان است. نقش و اهمیت روزافزون خواندن و نوشتن و نیز درصد بالای کودکان نارساخوان و مشکلات بسیاری که این گروه از کودکان با آن مواجه هستند، توجه محققان زیادی را در زبان‌های مختلف به گونه‌ای روزافزون به این اختلال جلب کرده است. انتشار این کتاب پژوهشی در حوزه اختلال نارساخوانی رشدی زبان فارسی نیز نشانه توجه به زمینه‌های مختلف این اختلال و از جمله علل احتمالی و آسیب‌های همراه آن در رشد شناختی دوران رشد کودک است که توجه پژوهشگران زبان‌شناسی بالینی را به پژوهش‌های بیشتر بومی در ایران به خود جلب می‌کند.